

Широкого застосування в українській музичній термінології набули несловесні позначення (графєми-символи).

Список використаних джерел:

1. Булик-Верхола С. Лексико-семантична характеристика української музичної термінології / Софія Булик-Верхола // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Сер. Проблеми укр. термінології. – 2010. – № 675. – С. 68–71.
2. Дзюба І. Між культурою і політикою / І. Дзюба ; Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». – К. : Сфера, 1998. – С. 62.
3. Паламарчук Л. Лексико-семантичний розвиток мови / Л. Паламарчук // Мовознавство. – 1982. – № 4. – С. 3–7.

Хомич Ю.В.

магістр,

Науковий керівник: Філатова О.С.

доктор філологічних наук, професор,

*Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського*

**ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІ ПОСИЛАННЯ ЯК ПРОЯВ ГРИ
З ЧИТАЧЕМ У РОМАНІ Ю. ШПОЛА «ЗОЛОТІ ЛИСЕНЯТА»**

У романі «Золоті лисенята» Ю. Шпол залучає до твору алюзії, інтертекстуальні посилання, які сприяють формуванню у читача ігрової поведінки, ігрового ставлення до тексту, бо читачу надається право обирати, «гратися» з текстом. У своїх публіцистичних виступах Юліан Шпол стверджував, що письменник має потребу володіти добрим «літературним капіталом» [2, с. 289].

Роман «Золоті лисенята» Юліана Шпола демонструє потребу мати літературний капітал, адже, щоб адекватно сприйняти текст, реалізувати згорнуті до інтертекстуальних відсилань значення, але для цього потрібно бути начитаним і мати літературний смак. Основним завданням читача тексту «Золоті лисенята» – це задоволення від тексту та інтелектуальна робота.

Автор згадує твір І. Нечую-Левицького «Баба Палажка та баба Параска», щоб підкреслити не тільки обурення народу в конкретній ситуації (ситуація на станції з потягом), а показати більш глибокий зміст одвічної проблеми народу і влади, які постійно перебувають у напрузі, народ для влади велика сіра маса людей. «Навіть відомі в історії української літератури баба Палажка та баба Параска, відходячи від

трафарету Нечуя-Левицького, звичайно ним кінчали тоді свої сварки. Отож можна собі уявити, якого масового вжитку набув він при нашій оцій неприємній оказії. Що-правда, вголос його, здається, ніхто не чув. Але ж хіба не сказано: мовчанням своїм я кричу?..» [3, с. 123]. Баба Параска – це народ, баба Палажка – влада, вони одвічні суперниці, кожен із них говорить про себе і не чують друг друга. Для того, щоб закінчити сварку потрібно зрозуміти і почути одне одного.

У творі присутнє інтертекстуальне посилення на відомий твір Івана Котляревського «Наталка-Полтавка», а саме рядок із пісні: «Куди піти, кому поскаржитись на долю» дає натяк на сюжет із твору «Наталка-Полтавка». Сам автор говорить: «Куди піду, кому поскаржуся на долю? – одгукнулася в мені десь жалібно забута пісня. А потім раптом (ніби за трафаретом «Наталки Полтавки» Котляревського) за словами пісні зринули спогади про неї...» [3, с. 113]. Як відомо, Іван Котляревський ввів до своєї драми «Наталка Полтавка» 22 пісні, що є характерним способом літературної оповіді. Пісня у творі не тільки характеризує героїв, але й підкреслює їхні настрої, виділяє важливі моменти в розвитку дії, пісня тісно пов'язана з життям людини, оскільки передає її почуття, емоції. В поданому інтертекстуальному посиленні автор показує протистояння двох способів літературного оповідання – реалістичний та ліричний. Герой стає на бік ліричного, оскільки справжня література повинна бути пов'язана з життям: «Справжня література не повинна бути відірвана від життя (а прологом до життя, як і до смерті, та і до всіх визначених «піднесених» – у radoщах і в жалобі – моментів людського існування була, є і буде пісня); на доказ цього слід було б ще пам'ятати і той напівзабутий уже факт, що саме українська нація, як «ніяка інша в світі» є «співоча нація»» [3, с. 244].

У творі «Золоті лисенята» Ю. Шпол залучає вирази, афоризми, які взяті із біблійських притч. Щоб зрозуміти, що саме хотів сказати автор читач повинен знати їх значення. Наприклад, «І тут одверто треба сказати, що втиснути в голчане вушко євангельського велблюда, справді, було значно легшою справою, ніж переконати товариша Мандибулу» [3, с. 97]. Описуючи, впертий характер Мандибули, використовує вираз, який взятий із біблійної притчі, яка говорить нам про Єрасулимські **ворота, які дуже вузькі, як голчане вушко**. «Легше верблюдові пройти крізь вушко голки, ніж багатому в Боже Царство ввійти!» (Матв., 19: 23-24)».

У романі «Золоті лисенята» одна із станцій називається Голгофою при цьому підкреслює відомість цієї станції тим, що при її описі вживає прикметник «відома» з великої букви (епізод мандрювання герою з дідком). «Цікаво те, що ми таки зійшли на ту Голготу, що носила, хоч і дуже популярне, але й не менш трафаретне (бо ж хіба популярне не завжди трафаретне?) ім'я **Відомої** станції». Цим самим дає натяк читачеві

на те, що з цією станцією пов'язані трагічні події, оскільки, як відомо, Голгофа – гора в околицях Єрусалима, на якій у давнину карали на смерть і де, за християнським віровченням, було розіп'ято Ісуса Христа, узагальнено – місце страти взагалі, символ найвищої самопожертви.

У творі наявні інтертекстуальні посилання, які пов'язані з грецькими міфами, наприклад вираз гордієв вузол, автор застосовує в описі методи розрубального аналізу, яку застосовує герой при аналізі ситуації. «Розуміється, метода, що з неї я тоді скористався, була найдавнішою з усіх метод, що їх лишили вдячним нащадкам симпатичні предки. Це – метода, так званої, розрубальної аналізу, її було вжито в давній час при розв'язанні відомого Гордієвого вузла. Ясно ж, що я так само не міг погребувати нею і, вживши її, одразу ж здобув чудових наслідків. По-перше, виявилось, що революцій не слід чекати, а їх треба робити. А по-друге: робити їх можуть і повинні тільки ті, хто, за євангельськими словами, «залишить батька, матір і дружину свою, роздасть майно своє і так далі». За легендою, наведеною старогрецьким істориком Плутархом, фрігійці, послухавши поради оракула, обрали царем першого, хто зустрівся їм з возом біля храму Зевса. Це був простий хлібороб Гордій. В пам'ять про своє несподіване звеличення Гордій поставив у храмі Зевса цей віз, прив'язавши ярмо до нього дуже заплутаний вузол. Олександр Македонський, дізнавшись про пророцтво оракула («той, хто розплутає Гордієв вузол, стане володарем усієї Азії»), розрубав вузол мечем. Розрубати гордієв вузол – розв'язати складне сплетення обставин швидко і несподіваним шляхом. Іншим інтертекстуальним посиланням, яке пов'язане з обізнаністю з грецькими міфами є вираз сидіти в позі Зевса: «Тим часом фургон, запряжений парою бадьорих коненят, уже наблизився зовсім, і на ньому в позі нудного Зевса я вздрів сивого бородатого селянина» [3, с. 155]. В даному уривку мається на увазі статую Зевса в Олімпії, де Зевс сидить на золотому троні, слід зауважити гру контраста, оскільки звичайна людина з народу – селянин, який порівнюється із Зевсом – богом неба, грому і блискавки, який знає про все, що відбувається на світі. Наступним посиланням знову ж таки з грецької міфології є вираз танталові муки: «Я схопив цю руку і припав до неї так, як може припасти до кухля води тільки вимучений спрагою Тантал» [3, с. 158]. Тантал – герой грецької міфології, син Зевса, улюбленець богів, але одного разу образив богів, за що був скинутий в Аїд, де терпів страшні муки: Тантал стояв по горло у воді і при цьому його постійно мучила спрага, коли він хотів напитися вода постійно відступала. Отже, муки Тантала у переносному значенні – нестерпне страждання від усвідомлення бажаної мети і неможливості її досягти. Застосування виразу танталові муки у романі «Золоті лисенята»

підкреслює відчуття героя, допомагає краще зрозуміти читачеві героя, його емоції, відчуття в описуваній ситуації.

Вираз Содом у творі вживається неповно, оскільки, вживається у парі «Содом і Гоморра». Содом і Гоммора – два біблійних міста, які, згідно з Біблією, були знищені Богом за гріхи мешканців. «Все тут клетотало, гуло, сварилося. І тільки – понура, як доля свого народу, і мовчазна, як його прокляття, баня синагоги, що розповзлася тут на площі, тихо і байдуже позирала на цей Содом і мудро мружила своє старозавітне око» [3, с. 174]. В даному уривку автор вживає вираз Содом для підкреслення жажливого безладу життя народу.

У романі «Золоті лисенята» Ю. Шпола наявні інтертекстуальні посилання на мистецтво, а саме автор згадує відомих представників мистецтва та літератури, а саме Сезанна Поля – відомого французького маляра-імпресіоніста, відомих світових письменників (слід зазначити, що у творі автор зазначає тільки прізвище, цим самим ще раз підкреслює, що читач повинен бути обізнаним, начитаним або у разі необізнаності змушує читача ознайомитися з інформацією протягом читання твору), Франса Анатолія – французького письменник, літературний критик, лауреат Нобелівської премії з літератури за 1921 рік. «Ви носите себе, як сповнений до вінців келих щастя. Ви йдете вулицею, і вам всміхається, і ви всьому всміхаєтесь. Ви зупиняєтесь перед якимсь бездарним плакатом чи трафаретною об'явою і дивитесь на них з такою втіхою перед вами витвір Сезана чи геніальна ремарка пустотливого Франса» [3, с. 271]. Згадує автор у романі «Золоті лисенята» Овідія Назона – римського поета «золотої доби» і його відомий твір «Метаморфози», у творі подається авторське іронічне бачення відомого твору: «Справді ж, уся розмаїтість подій тодішньої багатогранної доби цілком і вповні вкладалася в образ, утворений ще не за наших часів велетнем глибокої давнини, поетом химерних перетворень – Овідієм Назоном. До цього слід додати хіба ще тільки одне. Люди, описуваних тут часів, крім усього іншого, слабували ще на одну хворобу: гіпертрофію розмірів. Усе, що попадалося їм на очі, вони взивали не інакше, як тільки великим. Отже, і ми з повним правом можемо тут про них сказати: – доба та була справді таки добою великих метаморфоз».

Одна із революційних доповідей Мандибули мала тему: «Звідки ми прийшли і куди ми йдемо?», має натяк на відомий витвір мистецтва – картину Поля Гогена, яка репрезентує нам початок і кінець життя. Всьому є свій початок і кінець, сама ця доповідь Мандибула поклала логічний кінець його впертих революційних ідей, про які вже давно все написано набагато краще. Герой-оповідач приходить до висновку: «Власне ж, мені не треба було тоді нікуди тікати, ніде блукати і нічого

шукати Треба було...Я не міг ще сказати, що саме було «треба». Але мені здавалося, що це... ясно» [3, с. 330].

Отже, вживання інтертекстуальних посилань у романі «Золоті лисенята» Ю. Шпола передбачає обізнаність читача не тільки в літературі, а й в інших галузях мистецтва, що сприяє прочитанню тексту, розкриття його значущих елементів. Інтертекстуальні посилання забезпечують читачеві не тільки емоційну насолоду від тексту, але інтелектуальну роботу та ігровий ефект від прочитання тексту.

Список використаних джерел:

1. Бернадська Н. І. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція: Монографія / Н. І. Бернадська. – К. : Академвидав, 2004. – 368 с.
2. Ушкалов О. Л. «Драстуй, Юліане Шпол!» / Олександр Ушкалов // Шпол Юліан. Вибрані твори / [упорядкування, передмова, примітки та коментарі Олександра Ушакова]. – К., 2007. – 531 с.
3. Ушкалов О. Л. «Золоті лисенята» повертаються. Юліан Шпол: життя і творчість. – Харків: Майдан, 2012. – 322 с.